

3

În ajunul războiului

PUTERILE CENTRALE: CALCULE GREȘITE PRIVIND INTRAREA ROMÂNIEI ÎN RĂZBOI

Puterile Centrale erau la curent că guvernul român se pregătea să intervină. Criptografi austrieci spărseseră codul diplomatic al italienilor și, din aprilie, făcuseră rost de o înregistrare a negocierilor lui Brătianu cu Antanta. Aceste radiograme interceptate, care erau transmise și liderilor germani, dezvăluiau, pe măsură ce erau formulate, condițiile convențiilor politice și militare deopotrivă. Într-un mesaj interceptat pe 30 iulie, se menționa 14 august ca dată la care România ar fi fost obligată să intre în război. Această dovadă l-a făcut pe generalul Conrad von Hötzendorf, șeful Înaltului Comandament Austriac (AOK), să propună un atac prin surprindere împotriva României de îndată ce se verifica faptul că România încheiase o alianță.¹ Generalul Erich von Falkenhayn, șeful Înaltului Comandament German (OHL), a atras atenția asupra faptului că acest lucru era imposibil de realizat, deoarece nu existau forțe pregătite să execute un atac. Mai mult, s-au ridicat îndoieli cu privire la interceptări. Conte Otto von Czernin, ministrul austro-ungar la București, a susținut că deținea dovezi potrivit cărora radiogramele fuseseră falsificate în mod intenționat pentru a induce în eroare Puterile Centrale. Această opinie a câștigat încrederea OHL, mai ales după ce data menționată a trecut, iar România n-a făcut niciun pas.²

Dovada pe care o făceau radiogramele că România se pregătea să atace Austro-Ungaria era susținută însă de numeroase informații furnizate de surse militare. Rapoartele atașajilor germani la București enumerau multe măsuri care indicau că mobilizarea armatei române era iminentă: nicio permisie pentru ofițeri după 4 august și nicio altă permisie pentru strângerea recoltei (20 iulie); rechiziționarea cailor, căruțelor și autovehiculelor, „iminentă” (3 august); chemarea sub arme

a mai multor rezerviști (5 august); adunarea de trupe rusești în Basarabia și prelungirea liniilor rusești de cale ferată, cu ecartament larg, în Moldova (5, 9 august).³ Pe 11 august, colonelul Hans von Hammerstein descria foarte bine armata română ca „punându-se încet pe picior de război și grupându-și unitățile pentru operații – ofensive cu două treimi împotriva Transilvaniei, defensive cu o treime împotriva Bulgariei... În ritmul actual, poate fi gata să pornească împotriva Transilvaniei la sfârșitul lui august”. Secția de informații secrete a AOK a strâns mai multe date amănunțite despre ceea ce ea numea „pregătirea treptată, sistematică și gruparea armatei [române] pentru intervenție”. Un semn grăitor de altă natură, printre multe altele, a fost încercarea Băncii Românești, controlate de familia Brătianu, de a vinde masiv mărci germane pe piețele financiare externe.⁴

Imaginea înfățișată de agenții austro-germani era însă umbrită de depeșele lui von Czernin și ale ministrului german de la București, baronul Hilmar von dem Bussche. Ei erau convingși că Brătianu se gândea să intre în război, dar credeau că regele Ferdinand, din casa de Hohenzollern, îi va bloca până la urmă intențiile. „Sunt în continuare convins că regele nu plănuiește un atac asupra noastră”, scria von Czernin pe 9 august. Chiar și pe 23 august, Bussche avea „impresia” că Ferdinand „nu va porni împotriva noastră”.⁵ Amândoi presupuneau în mod greșit că legăturile etnice și familiale ale monarhului vor triumfa în cele din urmă asupra angajamentului său de a atinge obiectivele de campanie ale României și gloria sa personală. Ei sperau că Ferdinand va înlocui cabinetul Brătianu cu un guvern compus din germanofili conservatori, conduși de mai vârstnicul politician Titu Maiorescu. Chiar Hammerstein a ajuns să îmbrățișeze acest punct de vedere: „Un cabinet germanofil este cea mai probabilă variantă acum”, îi scria el lui Falkenhayn pe 21 august. Prințul Știrbey, care, credea von Czernin cu naivitate, „este de partea noastră”, era principalul instrument care încuraja aceste calcule greșite cu privire la intențiile lui Ferdinand, iar regele și-a jucat cu pricepere rolul. „Guvernele noastre”, se lamenta soției sale generalul Seeckt, „susțineau că Brătianu este un om de onoare, iar regele, un Hohenzollern.” Dar, adăuga el, „cine erau prostănacii? Noi, militarii, cărora rapoartele zilnice ne spuneau [că] acele pregătiri de mobilizare indicau fără rezerve că se va ajunge la război.”⁶

Prin urmare, în ciuda interceptărilor și a altor informații, o speranță neîntemeiată domnea la OHL. Omul de legătură al bulgarilor aflat acolo raporta la mijlocul lui august că împăratul Wilhelm nu

credea într-o ruptură cu România și că Falkenhayn era „optimist”. Îndoielile cu privire la veridicitatea fluxului continuu de interceptări ale austriecilor persistau. Pe 18 august, Falkenhayn i-a mărturisit cancelarului german Theobald von Bethmann Hollweg bănuiala că „suntem amăgiți”, în sensul că austriecii exagerau cu scopul de a smulge întăriri. În aceeași zi, generalul declara că nu vedea „niciun pericol iminent”, iar după două zile, aprecia situația ca nefiind „neapărat nefavorabilă”. Ulterior, el a explicat: „Credeam că intrarea [României] în război, dacă avea să se-ntâmple chiar în acest an, trebuia să aibă loc după strânsul recoltei, adică spre sfârșitul lui septembrie.”⁷ Dată fiind existența acestei mentalități la OHL, vestea declarației de război făcute de România, care a ajuns la Pless* pe 27 august, la ora 22:30, a căzut ca o „bombă”. La început, Falkenhayn a refuzat să-i dea crezare. Kaizerul, care a fost informat în cursul nopții, în timp ce juca scat, „și-a pierdut pe de-a-ntregul cumpătul” și a declarat războiul „categoric pierdut”. Aprecierea greșită a lui Falkenhayn cu privire la data intervenției României s-a produs într-un moment critic al luptei sale de a păstra comanda trupelor. Tocmai trecuse cu bine printr-o încercare a criticilor săi de a-l îndepărta din funcție și fusese reconfirmat de kaizer. Interpretarea greșită a situației din România i-a slăbit însă poziția, iar monarhul a cedat în fața adversarilor săi, înlocuindu-l cu echipa formată din feldmareșalul Paul von Hindenburg și generalul Erich Ludendorff. Sub dominația celui din urmă, Germania s-a angajat într-o strategie nesăbuită de război total, care va avea atât consecințe imediate, cât și urmări de lungă durată pentru Germania și întreaga lume.⁸

STRATEGIA PUTERILOR CENTRALE

Deși a apreciat greșit momentul intervenției României, Falkenhayn nu o ignorase și se pregătise pentru ea. În iunie, i-a îndemnat pe bulgari să-și întărească Armata a III-a, aflată la granița de sud a României și a analizat posibilitatea sporirii efectivelor acesteia cu trupe turcești. Ultima măsură era prematură pentru Sofia în acel moment.⁹ Von Hötendorf, a cărui țară era cea mai amenințată, nu-și făcuse iluzii că

---

* Reședința de la acea vreme a împăratului german Wilhelm al II-lea (1888-1918). (n.tr.)

Înaltul comandament germano-bulgar. De la stânga la dreapta: feldmareșalul August von Mackensen, Nikola Jekov, șeful de stat major al armatei bulgare, colonelul Gerhard Tappen, generalul Hans von Seeckt, prințul Boris, generalul Erich von Falkenhayn. Sursa: *Album de la grande guerre* (Berlin, Stikle, 1915-1918).

România nu va interveni, și încă foarte curând. Pe 18 iulie, l-a vizitat pe Falkenhayn la Berlin și a propus ca, de îndată ce România declara război, Puterile Centrale să pornească la atac, să traverseze Dunărea și să se îndrepte în marș spre București. În acest scop, el punea la dispoziție unitatea austriacă de pontonieri, care fusese folosită împotriva Serbiei în 1915. Fiindcă, în eventualitatea izbucnirii războiului, România putea închide Porțile de Fier de la Dunăre, el o ascunsese deja pe malul bulgăresc al fluviului. Pe 29 iulie, von Hötendorf și Falkenhayn s-au întâlnit la OHL cu șeful secției de operații a armatei bulgare, generalul Nikola Jekov. Pe 3 august, ei s-au întâlnit la Budapesta cu ministrul turc de război, Enver Pașa, care a acceptat să

pună la dispoziție trupe. În urma acestor întâlniri, a luat naștere o triplă strategie: prima, o operațiune de rezistență în Transilvania, executată de forțe austro-germane până când puteau fi aduse întăriri de pe alte fronturi; a doua, o ofensivă imediată la granița de sud a României, realizată de Armata a III-a bulgară, întărită cu trupe germane și turcești; a treia, traversarea ulterioară a Dunării.¹⁰

Această strategie pleca de la premisa că o invazie a românilor în Transilvania nu putea fi oprită. Cu un an înainte, generalul Anton Goldbach, însărcinat cu apărarea provinciei, raportase că, înainte de a opune rezistență pe râul Mureș, nu era posibilă decât aplicarea unei tactici de întârziere, inclusiv purtarea unui „război de gherilă”. „Nu putem aduce la graniță o putere care să-și merite numele”, repeta Von Hötendorf pe 20 iulie 1916, „ci doar grăniceri ajutați de jandarmi... O rezistență eficientă la graniță este exclusă.”¹¹ În condițiile în care, pe alte fronturi, luptele grele continuau, iar armatele lor se descurcau de pe o zi pe alta cu rezerve, AOK și OHL au ezitat să trimită întăriri semnificative până când România n-a declarat efectiv război. La sfârșitul lui iulie, 12 batalioane de *Landsturm* (miliții) au sosit în sprijinul jandarmilor de frontieră. La începutul lui august, trei divizii habsburgice, distruse în luptele de pe Frontul de Est, erau în drum spre Transilvania pentru refacere. Dintre acestea, DI 51 ungară „făcea o impresie foarte dureroasă”, având nevoie de reorganizare și reechipare completă. În DI 71, Regimentul 82 Infanterie (RI) secuciesc avea și el „nevoie urgentă de reabilitare”. Se spera că întărirea acestor unități sleite de puteri se va încheia înainte ca România să atace. OHL a promis să trimită patru-cinci divizii germane de infanterie și una-două divizii de cavalerie în clipa în care se putea lipsi de ele pe alte fronturi, dar, în orice caz, numai după ce România intra propriu-zis în război. Pentru a organiza apărarea Transilvaniei, a fost creată o nouă structură de comandă, Armata I austro-ungară. Pe 14 august, generalul Arthur Arz von Straussenburg și-a asumat comanda Armatei I și responsabilitatea apărării provinciei. Era foarte familiarizat cu pământul pe care avea să-l apere. Fiu al unui pastor luteran din Sibiu, servise ca tânăr ofițer în câteva posturi militare situate de-a lungul graniței cu România. Sarcina lui Arz era una demoralizantă. Forța inițială pe care o putea folosi imediat pentru a apăra o graniță lungă de 600 de kilometri era alcătuită numai din 15 batalioane „foarte slăbite”, patru regimente ungurești de cavalerie și 13 baterii de artilerie.¹²

Feldmareșalul August von Mackensen, generalul Arthur Arz von Straussenburg și generalul Erich von Falkenhayn. Sursa: Ernst Kabisch, *Der Rumänienkrieg, 1916* (Berlin, Vorhut-Verlag Otto Schlegel, 1938).

MACKENSEN ȘI PUNCTUL SLAB AL ROMÂNILOR

În timp ce în Transilvania ceda teren, comandamentul austro-german era hotărât să atace puternic granița de sud a României. Deși această operațiune avea să fie executată în primul rând de trupe bulgărești, Jekov și regele Ferdinand al Bulgariei au acceptat ca ea să fie condusă de feldmareșalul August von Mackensen, pe atunci comandant al armatelor Puterilor Centrale din Macedonia. Alegerea lui a fost una evidentă. Cuceritorul Serbiei, „al cărui nume valora cât o armată”, inspira respect bulgarilor și neliniște românilor. Pentru a amplifica această neliniște, vestea numirii lui Mackensen a fost adusă la cunoștință Bucureștiului.¹³ La începutul lui august, feldmareșalul a făcut o vizită la Dunăre pentru a găsi locuri în care fluviul să poată fi traversat. La fel ca von Hötendorf, el credea că o asemenea operațiune va reuși să susțină mai bine Frontul din Transilvania decât un atac spre est, în Dobrogea. Pe bulgari, însă, îi interesa mai mult să cucerească Dobrogea și să recupereze teritoriul care le fusese luat în 1913 decât să treacă Dunărea și să înainteze spre București. Scopurile lor se potriveau strategiei lui Falkenhayn. El credea, pe bună dreptate, că forțele disponibile la început nu vor fi suficiente pentru o traversare a fluviului. Aceasta trebuia să fie precedată de o pătrundere în Dobrogea, care putea asigura protecția pe flanc și oferi timpul necesar pregătirii și strângerii unei forțe adecvate pentru operațiunea de la Dunăre.¹⁴

Falkenhayn i-a explicat această tactică lui Mackensen, precum și faptul că trebuia să se bazeze pe resurse din Balcani pentru operațiunea respectivă. În apropiere, lângă graniță sau în partea de nord a Bulgariei, se aflau trei divizii și jumătate ale Armatei a III-a bulgare, Detașamentul german Kaufmann, compus din jumătate din DI 101, plus diverse unități situate de-a lungul Dunării, și unitatea de pontonieri austrieci, împreună cu flota de pe Dunăre. Două divizii turcești se formau la Adrianopol, dar contribuția lor era nesigură. Efectivul lor era redus, 2 000–3 000 de oameni fiecare, și, cu toate că guvernul bulgar le-a acordat permis de trecere pe 18 august, ele aveau să ajungă pe frontul românesc după mai mult de două săptămâni. Mackensen nu mai avea altceva la dispoziție decât unitățile sale de pe frontul din Macedonia. Dovezile conform cărora Sarrail plănuia un atac înainte ca România să intervină au convins comandamentul german să execute înaintea lui o ofensivă menită să scurteze și să consolideze acest front. Apoi, forțele bulgărești împreună cu soldații și artilerie germană puteau fi trimise la nord, în România.¹⁵

Deoarece Armata a XI-a germană, aflată în centru, înfruntau forțele franțuzești „mult superioare” în materie de artilerie, comandamentul german dorea ca Armatele I și a II-a bulgărești, care beneficiau de condiții mai favorabile pe flancuri, să execute ofensiva macedoneană. Bulgarii erau nerăbdători să atace în Macedonia fiindcă le oferea posibilitatea să-și îndeplinească vechiul țel al ocupării orașelor grecești Seres, Drama și Kavala. Pe 13 august, Mackensen s-a întâlnit la Kiustendil, unde-și avea sediul Înaltul Comandament Bulgar (BGK), cu Jekov și prințul moștenitor Boris, pentru a pune la punct relațiile de la nivelul comandamentelor și a stabili planurile de operațiuni. S-a convenit ca Armata I bulgară să atace flancul stâng al lui Sarrail, iar Armata a II-a, pe cel drept. Armata a XI-a germană avea să rămână în defensivă. Colonelul Richard Hentsch, șeful statului major de la cartierul general al lui Mackensen (OKM), a făcut cunoscut faptul că feldmareșalul s-a folosit de întâlnire și pentru a susține „cu energie” operațiunea împotriva României, argumentând că aceasta „nu mai poate fi amânată” din cauză că România „se mobilizează împotriva noastră”. El a subliniat că majoritatea forțelor românești vor fi concentrate împotriva Transilvaniei și „numai Corpul al V-lea și una-două divizii de rezervă, împotriva Bulgariei”. A recunoscut că întărirea lor cu o forță expediționară rusească era „foarte probabilă”.

Perspectiva confruntării cu armata care eliberase Bulgaria de sub stăpânirea Turciei în 1877 era o chestiune sensibilă pentru mulți bulgari. Mackensen a subliniat însă că aveau în față un prilej favorabil de a-i lovi pe români în timpul mobilizării și de a le perturba „grav” pregătirile. Forțele germane și bulgărești eliberate de ofensiva de la Salonic și trimise în nord aveau să includă restul DI 101 germane, un regiment german care să întărească DI 12 bulgară, o brigadă din DI 6 bulgară (Armata a II-a) și o divizie bulgară de cavalerie. Aceasta avea să sporească efectivul Armatei a III-a la cinci divizii de infanterie și o divizie de cavalerie. „Acestea, folosite cum trebuie, vor fi suficiente pentru a reuși”, conchidea Mackensen. Conform lui Hentsch, Jekov și Boris „au arătat că înțeleg acest lucru, dar ezitau încă să ia o decizie”. Reținerarea lor reflecta dorința guvernului de la Sofia de a evita o ruptură prematură cu România. De fapt, unii lideri politici și militari bulgari se opuneau cu totul unui atac împotriva României, iar câțiva înclinau chiar mai mult spre o înțelegere cu Antanta în vederea încheierii unei păci separate.¹⁶

Ofensiva bulgărească din Macedonia a început pe 17 august. Ea a venit într-un moment nepotrivit pentru forțele Alianților. Acestea erau superioare numeric inamicilor, dar erau copleșite de probleme medicale, de aprovizionare și de comandă. Ultimele se concentrau în jurul concepțiilor diferite ale britanicilor și francezilor cu privire la obligația lor de a susține intrarea României în război cu un atac lansat cu opt zile înainte, cum cerea convenția militară. Britanicii ezitau să întreprindă vreo acțiune militară până când România nu declara efectiv război, iar atunci erau dispuși doar „să facă tot posibilul pentru a menține forțele bulgare acolo unde se află acum”. Francezii se simțeau obligați să întreprindă o operațiune mai apropiată de ideea lui Brătianu cu privire la o ofensivă care să-i oblige pe bulgari să-și retragă trupele de la granița cu România. Acest diferend îl împiedica pe comandantul forțelor britanice să coopereze pe deplin cu Sarrail în conformitate cu planul de operații propus de acesta. Pregătirile lui Sarrail erau împiedicate și de incertitudinea și întârzierea negocierilor privind încheierea alianței. Semnarea convenției militare la 17 august i-a lăsat numai trei zile până la data când era prevăzut atacul forțelor aliate. Lucru și mai important, ofensiva armatelor bulgare, care a început chiar în acea zi, a fost un succes imediat – „o strălucită lovitură”, potrivit lui Cyril Falls. Forțele

lui Sarrail au dat repede înapoi. Într-o săptămână și ceva, Florina, Vodina, Seres și Kavala fuseseră ocupate de bulgari. Apoi, rezistența a devenit mai fermă. Mackensen era însă mulțumit. Linia de bătaie se scurtase, Sarrail fusese luat prin surprindere, iar ofensiva Aliților fusese întârziată până când n-a mai fost de ajutor României. Primul tren cu trupe bulgărești a plecat spre frontul românesc în seara zilei de 22 august. Mackensen și stafful său aveau să le urmeze spre nord în câteva zile.¹⁷

De acum înainte, operațiunile de la granița de sud a României au devenit principala prioritate a OKM. Planificarea ofensivei era în mâinile pricepute ale colonelului Hentsch. În condițiile în care traversarea Dunării s-a amânat, el a propus ca, de îndată ce România declara război, ofensiva să înceapă cu un atac rapid în vestul Dobrogei, având ca țintă orașele Turtucaia și Silistra. Această înaintare avea să ducă la o scurtare a frontului, „ceea ce este absolut necesar fiindcă, altfel, forțele bulgare n-ar fi în stare să reziste atacului românilor și... așteptatelor întăriri sârbești și rusești”. Falkenhayn era oarecum sceptic, subliniind că ea trebuia să fie doar complementară unei înaintări mai ample în Dobrogea.¹⁸ Nimeni n-a prevăzut că ocuparea Turtucaiei în primele zile ale ofensivei va provoca panică la București și haos în Comandamentul Român. Această viguroasă și rapidă reacție a Puterilor Centrale la declarația de război avea să depășească cu mult socotelile românilor și asigurările aliaților lor.

Privind retrospectiv lucrurile, deși estimarea greșită a Austro-Ungariei și Germaniei privind data intrării României în război l-a costat postul pe Falkenhayn, ea a influențat în mică măsură reacția Puterilor Centrale la amenințarea românească. Pregătirile nu fuseseră neglijate. Un răspuns mai rapid, care să includă un ultimatum sau un atac preventiv, era cu neputință. Participarea bulgarilor, o condiție sine-qua-non pentru ambele variante, a rămas îndoielnică până când România a declarat efectiv război. În Transilvania, unde era nevoie de timp pentru a strânge forțe, comandamentul forțelor austro-ungare și germane hotărâse deja să cedeze teren în loc să se apere pe graniță. Generalul Wilhelm Groener, un influent șef de stat major la OHL, a subliniat chiar că lăsarea armatelor române să pătrundă în Transilvania prezenta un avantaj real. Apoi, ele puteau fi izolate și distruse, nu doar alungate înapoi, peste graniță.¹⁹